

BİR SEYYAHIN GÖZÜNDEN TÜRK KADINI VE DÜŞÜNDÜRDÜKLERİ

YRD. DOÇ. DR. ASİYE DUMAN*

Ülkemizde daha çok Çocuk Kalbi adlı eserle tanınan Edmondo De Amicis, dünyada seyahatname yazarı olarak da ünlüdür. Amicis,1870'li yıllarda İstanbul'a gelmiş, İstanbul ile ilgili gözlem ve düşüncelerini içeren Costantinopoli adlı seyahatname yayınlamıştır. Bu eserdeki başlıklardan biri de **Türk Kadınları**dır. Bu yazıda, Amicis'in, anılan eserinden hareketle Türk kadını hakkındaki görüşleri ve bu görüşlerle ilgili değerlendirmeler paylaşılacaktır.

Eserin genelinde Türklere, Türk tarihine karşı olumsuz bir bakış açısı, ön yargılı ve alaylı bir anlatım görülmektedir.

"Türk kadınlarının esaretinden bu kadar çok bahsedildiğini duyduktan sonra, İstanbul'a kim gelirse gelsin herkes için Avrupa'nın herhangi bir şehrinde olduğu gibi her yerde her saatte kadınları görmek pek hayret verici bir şeydir"(220.s.). ... "Tam o gün bütün bu hapsedilmiş kırlangıçlara ilk defa kanat verildiği ve Müslüman cinsi latifi için bir hürriyet çağının başladığı sanılabilir" (220- 221. s.). Bu satırlarda kendisinin de belirttiği gibi yazar, İstanbul'a, Türk kadını hakkında da yanlış bilgilerle, ön yargılarla gelmiştir. Bu bakış açısı, eserin bütününde olduğu gibi Türk kadınının anlatıldığı bölümün her cümlesinde hissedilmektedir.

Eserde, *"Feracenin içine bir çuvala sokulmuş gibi kapatılmış da olsalar, Türk kadınları yaşmağı öyle bir sanatla bağlarlar ki, güzeller pek alımlı, çirkinler de sevimli görünür"* (223.s.), cümlesi gibi en azından bir kısmı küçümseme hissettirmeyen cümlelere de rastlanır. Fakat bunlara aldanmamalı. Çünkü arkasından bir şekilde alaylı, küçük düşürücü ifadeler gelir:

"Bu, ruhani ve bakir bir şeyi olan ve altında sadece huzurlu düşüncelerle masum arzular doğarmış gibi gelen hem ciddi hem fıkır fıkır garip bir kıyafettir.... Gel gelelim altında

* Atatürk Üniversitesi Kâzım Karabekir Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Bölümü Öğretim Üyesi.

Türk kadını hakkında bu satırları yazanların, Frenk'e yâr olmaktansa ölmeyi tercih eden Beyaz Lâle'den haberdar olması da, onu anlaması da beklenemez.

her şey doğar” (224.s.).“Rüzgâr estiği vakit kadının feracesini indirme zahmetine girmesi ihtimal dâhilinde değildir; Müslüman kadınlarının hicap duygusu dizlerden aşağıya inmez, bazen daha yukarılarda kalır” (226.s.).

Yazar, aşağıdaki satırlarda olduğu gibi Türk kadını diye haremdeki kadından bahsetmektedir:

“Bir Türk kadının yüzüne bakan genç bir Avrupalının gülümseyen, hatta açıktan açığa gülümseyen bir gözle karşılaşması çok mümkündür. Arabayla geçen güzel bir hanımın, harem ağası görmeden kendisinden hoşlandığını fark ettiği genç bir Frenk'e eliyle zarif bir selam vermesi olmayacak şey değildir” (226.s.). Türk kadını hakkında bu satırları yazanların, Frenk'e yâr olmaktansa ölmeyi tercih eden Beyaz Lâle'den

haberdar olması da, onu anlaması da beklenemez. Atsız'ın;

“Çattı yay kaşlarını/ Görünce güldüğümü” mısralarıyla anlattığı Türk kızlarının dünyası, Amicis'in anlattıklarının dünyasından çok uzaktır.

“Erkek hareme hemen hemen hiçbir zaman koca, yani eş, veya çocuklarının mürebbii olarak girmez, sadece sevgili olarak girer” (243.s.). ... “Erkek mabedin tanrısıdır, kadın tapınmaya mecburdur” (243.s.). Yukarıda da belirtildiği gibi eserde, yazarın, Türk aile yapısı ile harem arasındaki farkı görmediğini ortaya koyan bu tür cümlelerin sayısı hiç de az değildir. Burada dört kadınla evliliğin yerildiği düşünülebilir ancak dört kadınla evlilik ne harem hayatıyla aynı şeydir ne de Türk toplumunda yaygındır. Türk kadını anlatan bir yazarın bunu bilmesi gerekir.

Yazara göre kadın *“Bir çeşit hayvani hayat uyumsuzluğu içinde saadeti, saadet olmazsa huzuru bulabilmek için kalbinin ve aklının sesini ekseriya kararlı olarak susturur” (244.s.).* Yani düşünmeyen, hissetmeyen bir kadın... Türk İstiklâl Savaşı'nı zaferle sonuçlandıranlar, bu düşünmeyen, hissetmeyen, kadınların çocukları mıydı? Bugün yaşasaydı Amicis bu soruya nasıl bir cevap verirdi acaba?

Bütün bu anlatılanlar içinde, her yönüyle olmasa da aile yapımızın dile getirildiğini düşündüren birkaç satır var:

“Orta sınıftan bir Türk erkeği, iktisat sebebiyle karısına daha yakındır, onu daha sık görür ve daha teklifsizce yaşar.” ... “Halayığın olmayan kadın çalışır ve çalışması itibarını ve nüfuzunu artırır. İşsiz güçsüz kocasını gidip kahveden veya meyhaneden çekip çıkarması ve terlikle döve döve eve getirmesi görülmedik şeylerden değildir. Birbirlerine eşit muamele ederler, akşamı evin kapısının önünde yan yana oturarak geçirirler” (245.s.).

Aşağıdaki paragraf, devamında konuyu fuhuşa kadar götüren satırlara bağlanmasaydı, yazarın, Türk milletinin kadına bakışını anlamaya başladığını düşündürebilirdi:

“Türk kadınının kanuna göre birçok teminatının, âdetlere göre birçok imtiyazının bulunduğu doğrudur. Umumiyetle bir çeşit mertçe bir terbiyeyle hürmet görür. Hiçbir erkek sokağın ortasında bir kadına el kaldırmaya cüret edemez. Hiçbir asker bir kargaşalık gürültü patırtısı içinde bile küstah bir mahalle karısına kötü muamele etme tehlikesini göze alamaz”(247.s.).

Eserde, Türk kadınının en önemli, en belirgin özelliklerinden olan anneliğine de dil uzatılmaktadır: *“Çocuklarını yetiştirmeyi bilmeseler veya bu yüzden kaygılanmasalar da şefkat gösterirler” (252.s.).*

Aşağıdaki satırlarda ise Türk kadını oturup kalkmasını bilmeyen, hiçbir iş yapmayan, tembel, amaçsız, görgüsüz, huzursuz, kendine güvensiz, oturmaktan bile aciz bir insan, bir varlık gibi tanıtılmaktadır:

“Mesela ilk dakikalarda ziyaretçisine uygun bir vaziyette bir sedire oturmuş olan hanım, birden kollarını başının üstünde kavuşturur, ya uzun uzun esner veya bir dizini ellerinin arasına almış. Haremın adaba mugayir serbestliğine dememek için, sere serpelige, can sıkıntısının ve işsizliğin rehavetli duruşlarına almış ve uzun hamam sefalarıyla gevşemiş olan bu kadınlar zorlama bir duruştan çabuk yorulurlarmış. Bir divana yatar elbiselerinin eteğini burup burup açarak durmadan döner, çömelir, ayaklarını ellerinin içine alır, dizlerinin üstüne bir yastık koyarak dirseklerini bu yastığa dayar, uzanır, gerinir, bükülür, sırtını kedi gibi kabartır, divandan şilteye, şilteden halıya, halıdan mermer döşemeye yuvarlanır ve uykunun bastırıldığı yerde çocuklar gibi uyurlarmış” (254.s.).

Yazar, bir bölümde Türk kadını kocalarına, kendi ifadesiyle *efendilerine* göre gruplandırır. Meselâ Avrupa'ya özenen, yeni fikirlere açık bir kocanın karısı, Fransız terziye son moda mecmuasına göre elbise diktirir(259.s.). Ama bu kadın da yazarın alaylarından kurtulamaz:

“Neticede hanım dini İslâm olan Avrupalı bir hanımdır ve kadın arkadaşlarına: bir kokona gibi yaşıyorum, yani bir Hristiyan kadını gibi yaşıyorum demekten memnuniyet duyar” (260.s.).

“Gelgelelim öteki harem? –burada bahsedilen, yeniliklere karşı olan efendinin haremidir- Orada hanımın elbisesinden en küçük alet ve edevata kadar her şey Türk'tür. Kuran'dan başka hiçbir kitap girmez bu evlere. İstanbul gazetesinden başka gazete alınmaz. Hanım hastalanınca hekim çağrılmaz; bütün dertlere karşı kendilerine mahsus tabiatüstü bir kuvvetleri olan üfürükçü kadınlardan biri getirtilir” (260.s.).

Eserde, Türk kadınının en önemli, en belirgin özelliklerinden olan anneliğine de dil uzatılmaktadır: “Çocuklarını yetiştirmeyi bilmeseler veya bu yüzden kaygılanmasalar da şefkat gösterirler”

Yazarın Türk Kadınları başlığıyla kaleme aldığı bölümde açıkça görülmektedir ki Türk aile hayatı diye harem yaşantısı, Türk kadını diye harem kadını anlatılmıştır. Hareme bakış açısı da ayrıca değerlendirilebilir.

Yazarın Türk kadınına hiç tanımadığı, onun ahlâk ve namus anlayışı hakkında hiçbir şey bilmediği, sadakat duygusundan haberi olmadığı, şu satırlarda daha açık görülmektedir:

“Kocasına sadık olmayan Türk kadınları var mıdır? Sorar mısınız? ... İstanbullu yaşmaklıların birçok Hristiyan şehrin yaşmaksızlarından neredeyse daha az günah işlemedikleri iddia edilebilir” (269.s.).

Esere göre Türk kadını, kendisi olmaktan memnun değildir. Kültürsüz ve kendine güvensizdir. Başka bir kimliğe girmek ister:

“Frenk kadınına önünde cahilliklerinden utanıyor, onlara kaba ve çocuksu görünmekten çekiniyorlarmış. ... Bir Avrupa dilini öğrenenler, bilgi sahibi olma arzusundan ziyade taklit etmek ve Hristiyan kadınlarla konuşmak için öğreniyorlarmış. Konuşurken, Türkçeye birkaç Fransızca kelime sokmak için zihin yoruyorlar; bu dili bilmeyenler bilirmiş, hiç değilse anlarmış gibi yapıyorlarmış. Kendilerine madam diye hitap edilmesinden mesut oluyorlarmış” (273.s.). Bu

tanımlamaya uyan Türk kadını elbette dün vardı, bugün de var. Peyami Safa gibi birçok yazarımız da romanlarında bu kadın tipini ele almıştır. Ama bunun bütün Türk kadınlarını temsil eden tip olarak anlatılması kabul edilemez.

Amicis, Türk kadını diye tanıttığı harem kadınına aydınlık ve mutlu bir geleceğin müjdesini de verir:

“Ümidiniz kesmeyin ey güzel hanımlar! Selamlık kapıları kırılacak, demir parmaklıklar kalkacak, ferace kapalı çarşının bedestenlerini süsleyecek, harem ağası ancak gamlı bir çocukluk hatırası olarak kalacak” (276.s.).

Yazarın **Türk Kadınları** başlığıyla kaleme aldığı bölümde açıkça görülmektedir ki Türk aile hayatı diye harem yaşantısı, Türk kadını diye harem kadını anlatılmıştır. Hareme bakış açısı da ayrıca değerlendirilebilir.

Türk kadını Amicis'in anlattığı kadın değildir. Türk kadını Kara Fatma'dır, Nene Hatun'dur. Türk kadını Bozkurtların Almıla'sı, Dede Korkut Destanı'nın Banı Çiçek'i, Çalığışu'nun Feride'si, Çiçekler Büyür'ün İlay'ıdır. Ve Türk kadınına Türk kadını tanıtmalıdır.

Kaynak

EDMONDO, De Amicis (1986), (çev. Prof. Dr. Beynun AKYAVAŞ). İstanbul: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara.